

HERALDICA CURIOSA

De nygamla vapnen i Adelskalendern

NÄR 2016 ÅRS Adelskalender granskas av läsarna kommer en förändring att uppmärksammas. Ätternas vapensköldar är inte bara återgivna i färg utan även kompletta med hjälmprydnader, hjälmtäcken, sköldhållare, postament och andra heraldiska element. I samband med korrekturutskicken i början av året informerades medlemmarna om denna förändring och redaktionen har sedan dess nåtts av ris och ros. För att informera läsarna om konsekvenserna av denna omdaning redovisas här för- och nackdelarna samt tankar kring detta.

FÖRDELAR

För första gången någonsin redovisas nu vapnen komplett med alla heraldiska komponenter. Inte någon gång sedan första utgåvan 1854 har detta skett. Många har levt med

föreställningen att det är ättens vapensköld som visats i Adelskalendern men så har inte varit fallet. Det är egentligen vapnet som återgivits. Först när man även ser övriga beståndsdelar som hjälmar, hjälmprydnader, hjälmbindlar, rangkronor, hjälmtäcken och eventuella sköldhållare och postament kan man hävda att vapenskölden är fullständigt och korrekt återgiven.

Den kanske största vinsten är hjälmarna och hjälmprydnaderna. Tidigare har man inte kunnat se skillnad mellan exempelvis friherre och greve Adlercreutz. Nu ser man att den adliga ätten tillsammans med kommandörsätten har en hjälm, friherren har två och greven har tre. Så är vanligast men undantag finns, som adliga ätten Du Rietz som förärats två hjälmar och grevliga ätten Lewenhaupt som stoltserar med hela åtta stycken. Praxis är att då en ätt upphöjs till friherre

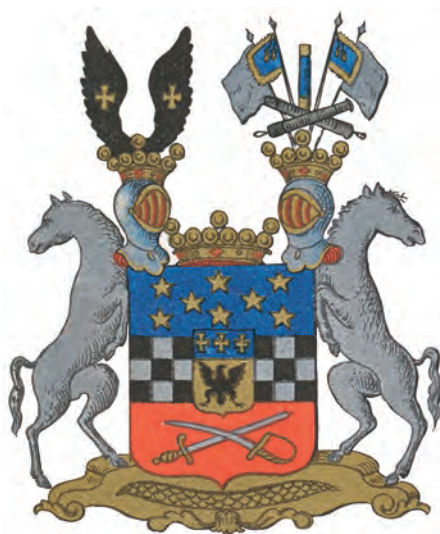
så placeras den gamla adliga hjälmprydnaden på den heraldiskt högra sidan och den nya friherrliga på den heraldiskt vänstra. Om ätten sedan upphöjs till grevlig värdighet så sätts den tredje hjälmen vanligen i mitten. Man kan ofta utläsa mycket genealogisk information från hjälmprydnaderna. Se Heraldica Varia i detta nummer rörande den Ribbingska hjälmprydnaden i friherre de Geer af Leufstas hjälmprydnad.

De flesta adliga ätterna har ingen rangkrona i själva vapnet. Men på några av de äldsta ätterna som Ribbing och Soop kan man nu se att de har en rangkrona som liknar en friherrlig sådan. Detta är förbehållet de adliga ätterna vars förfäder varit riksråd.

Några andra adliga ätter som Mörner och Pauli har blivit förlånade en vanlig adlig rangkrona men de allra flesta har ingen alls utan hjälmen kröns endast med en hjälmbindel.

Adliga ätten Adlercreutz nr 1386.

Friherrliga ätten Adlercreutz nr 331.

Grevliga ätten Adlercreutz nr 125.

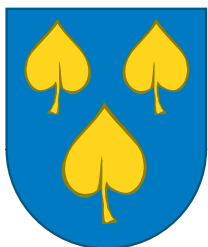
Sköldhållare och postament återfinns oftast bland friherrliga och grevliga ätter av nyare datum. Nu åskådliggörs vilka ätter som har hjälmtycke i form av vapenmantel eller ett så kallat lövverk. Vissa ätter har även förärats en speciell sköldform, exempelvis adliga ätten Zacco som har en engelsk form.

NACKDELAR

Att nu återge hela vapnet innebär att det blir svårare att studera detaljerna ju mer komplext det är. Exempelvis är det marigt att detaljgranska grevliga ätten De la Gardies vapen.

Sedan 2001 har vapensköldarna varit avbildade i färg och ritade i vektorgrafik. Färgerna har då varit harmoniserade och det har således bara funnits en nyans av varje basfärg. Att harmonisera samtliga färger till denna kalender har varit omöjligt varför till exempel färgen blå skildras i en mångfald nyanser då den har varit tryckt så i den äldre vapenboken.

Vapnen i 2016 års Adelskalender är nämligen hämtade från *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok*, utgiven 1857–1879. (Se biträdande statsheraldiker Carl Michael Raabs artikel om bokverket.) Vapnen skannades och skickades till en firma som frilade illustrationerna i Photoshop. På grund av trycktekniken i vapenboken så förekommer förskjutningar i trycket mellan olika färger var-

Adliga ätten Ribbing nr 15.

Grevliga ätten De la Gardie nr 3.

för illustrationen i vissa fall kan förefalla »smetig». Mycket har dock rättats till i Photoshop.

Det största problemet är dock att *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok* innehåller vissa rena felaktigheter. När bokverket framforskades fanns inte lika bra grundmaterial tillgängligt som det gör i dag – här måste vi tacka alla de som har deponerat och donerat sina sköldebrev till Riddarhuset. Felaktigheterna kan röra sig om detaljer som att en stjärna återges som en sporre eller att en varelse vänder sitt ansikte åt fel håll. I andra fall har fel färger använts i vissa fält som grevliga ätten Barnekow där det andra fältet är rött när det ska vara svart. Ett fåtal vapensköldar är dock starkt avvikande jämfört med originalsköldebrev. För adliga ätten Lager-

crantz visas en örn med en kvist i näbben flygande mellan två berg i den undre halvan och en grön lagerkrans mellan två stjärnor i den övre. Korrekt ska bergen inte finnas och kranzen ska vara gyllene. Adliga ätten Rosenmüllers vapen är diagonalt styckad men ska egentligen vara horisontellt delad. För både Lagercrantz och Rosenmüller stämmer dock vapenboken bra överens med vapenplåtarna i Riddarhussalen vilket tyder på att plåtarna har fått agera förlagor i brist på tillgång till sköldebrev.

Adliga ätten Zacco nr 2203.

Adliga ätten Lagercrantz nr 1011.

Adliga ätten Rosenmüller nr 706.

TANKAR

Redaktionen har valt att återge vapensköldarna så som de är återgivna i *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok* även om vapnen där i vissa fall inte återges helt korrekt. Fördelarna har tydligt övervägt nackdelarna. Det är av stort historiskt värde att publicera vapnen som helhet som dessa *de facto* återges i vapenboken. I framtiden får kanske redaktionen dessutom möjlighet att återge vapnen så som de återges i andra heraldiska verk, sköldebrev eller på vapenplåtar.

Till kalendern 2013 ritades 114 vapensköld-

dar om för att bättre efterlikna vapnen i sköldebreven. Den heraldiska forskningen upphör inte med detta. Arbetet fortsätter och de vektorbaserade vapnen ritas om efter hand som ny information kommer Riddarhuset tillhanda.

Den uppmärksamme undrar säkert hur problemet har lösts med de ätter som adlats och introducerats efter det att bokverket publicerats. Här har vi använt oss av Klingspors *Baltisches Wappenbuch* från 1882 där man hittar ätterna von Rosen af Kardina och von Samson-Himmelstjerna. Ätterna

Pantzerhielm, Berencrutz och von Braun har hämtats från *Ointroducerad adels kalender* från 1886. För friherre Nordenskiöld (se *Heraldica Varia* i detta nummer) och friherre Dickson har originalskisserna för vapnen nyttjats. För adliga ätten Gentschein var den bästa illustrationen själva vapenplåten i Riddarhussalen. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

VAPENILLUSTRATIONER: AUGUST WILHELM STIERNSTEDT, CARL ARVID KLINGSPOR, OTTO VON SCHWERIN.